

Davranışsal Muhasebe Araştırmalarının Vosviewer ile Bibliyometrik Analizi

Bibliometric Analysis of Behavioral Accounting Research with Vosviewer

Derya Onocak^{1*}

¹Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet
Üniversitesi Şarkışla Aşık Veysel
Meslek Yüksekokulu, Yönetim Ve
Organizasyon, Sağlık Kurumları
İşletmeciliği Bölümü,
onocakd@cumhuriyet.edu.tr, ORCID:
0000-0002-5082-7482

* Sorumlu yazar/Corresponding
author: onocakd@cumhuriyet.edu.tr

Öz: Bu çalışmada, davranışsal muhasebe alanında yapılan çalışmaların genel özellikleri ile gelişim dinamiklerinin değerlendirilmesi ve literatürdeki boşlukların ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmanın veri setini, “Scopus” veri tabanında “behavioral” ve “accounting” kavramları kullanılarak yapılan arama sonucunda ulaşılan 688 bilimsel çalışma oluşturmaktadır. VOSviewer programı aracılığıyla bibliyometrik analiz yönteminin kullanıldığı bu çalışmada davranışsal muhasebe alanında en çok yayın yapan ülkenin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olduğu, en sık kullanılan anahtar kelimenin “mental muhasebe” olduğu, en çok atıf alan çalışmanın ise “Big data in accounting: An overview” başlıklı çalışma olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Analize dahil edilen çalışmaların büyük bir kısmının belirli bir coğrafyada yoğunlaşması kültürel farklılıkların muhasebe davranışlarına etkisini inceleyen karşılaştırmalı çalışmalardaki eksikliğe işaret etmektedir. Diğer taraftan mental muhasebe gibi bilişsel önyargılara odaklanan çalışmaların öne çıkması, davranışsal muhasebede daha mikro ve psikolojik temelli bir yaklaşımın ağırlık kazandığını göstermektedir. Ayrıca davranışsal muhasebenin büyük veri gibi temalarla kesişmesi, bu disiplinin teknolojik dönüşümleri de kapsayacak şekilde genişlediğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: davranışsal muhasebe, bibliyometrik analiz, VOSviewer

Abstract: This study aims to evaluate the general characteristics and developmental dynamics of studies conducted in the field of behavioral accounting and to identify gaps in the literature. The dataset of the study consists of 688 scientific works accessed through a search using the concepts “behavioral” and “accounting” in the “Scopus” database. In this study, which employs bibliometric analysis through the VOSviewer program, it was found that the United States of America (USA) is the country with the most publications in the field of behavioral accounting, the most frequently used keyword is “mental accounting” and the most cited study is titled “Big data in accounting: An overview”. The concentration of a large portion of the studies included in the analysis in a specific geography points to a lack of comparative studies examining the impact of cultural differences on accounting behaviors. On the other hand, the prominence of studies focusing on cognitive biases such as mental accounting indicates that a more micro and psychologically-based approach has gained weight in behavioral accounting. Additionally, the intersection of behavioral accounting with themes such as big data reveals that this discipline has expanded to encompass technological transformations.

Keywords: behavioral accounting, bibliometric analysis, VOSviewer

Geliş/Received:14.06.2025
Revizyon/Revision: 22.07.2025
Kabul/Accepted:30.07.2025
Yayınlanma/Online: 30.12.2025

I. GİRİŞ

Günümüzde çok farklı disiplinlerde, insan davranışlarının ve sosyal dinamiklerin ilgili disiplinle etkileşimini açıklanmak üzere, davranış bilimleri ile ilişkilendirilen disiplinler arası çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar karmaşık sosyal problemlere daha bütüncül çözümler sunulmasına olanak tanımaktadır. Son yıllarda muhasebe alanında da disiplinler arası çalışmaların yoğunlukla yapıldığı gözlenmektedir. Yapılan bu çalışmalarla muhasebenin, diğer bilim dallarıyla etkileşim kurarak, finansal kayıt tutma işlevinin ötesine geçmesi ve daha kapsamlı analizler yapılması sağlanmıştır. Muhasebeye ilişkin disiplinler arası çalışma alanlarından biri de psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerden önemli ölçüde etkilenen davranış bilimleri ile muhasebe biliminin bir birleşeni olan davranışsal muhasebedir (Marşap & Gökten, 2016). Davranışsal muhasebe geleneksel muhasebe sürecinden elde edilen finansal bilgilerin, karar alma aşamasındaki etkisini incelemektedir (Aslantaş vd., 2016). Diğer bir ifadeyle davranışsal muhasebe, geleneksel muhasebenin analitik modellerinden ziyade, karar vericilerin psikolojik yapılarına odaklanmaktadır (Yiğit, 2010).

Muhasebe alanında yapılan analizlerde sadece sayısal verilerin kullanımının yeterli olmadığı, insan davranışlarının da karar alma süreçlerinde önemli bir etkiye sahip olduğu anlayışıyla, araştırmacılar son yıllarda davranışsal muhasebe alanına yönelmiş ve böylece muhasebe uygulamalarında insan davranışının rolünü anlamaya yönelik yapılan davranışsal muhasebe çalışmalarının sayısı belirgin bir artış göstermiştir.

Davranışsal muhasebe alanındaki eğilimlerin incelenmesinin, alandaki bilimsel bilgi birikiminin daha iyi anlaşılmasını sağlayacağı düşüncesinden hareketle bu çalışmada, bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak çalışmaların genel özelliklerinin ve gelişim dinamiklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda çalışmada öncelikle, Scopus veri tabanından ulaşılan çalışmalar incelenerek literatür özeti oluşturulmuş ve ardından davranışsal muhasebe alanında etkili bilimsel çalışmalar yapan yazarların, kurumların ve ülkelerin incelenmesi için VOSviewer programı kullanılarak bibliyometrik haritalar oluşturulup yorumlanmıştır.

II. DAVRANIŞSAL MUHASEBE KAVRAMI

Davranışsal muhasebe, muhasebe faaliyetlerinin yalnızca teknik ve sayısal süreçlerden ibaret olmadığını ileri süren ve bireylerin algı, tutum ve davranışlarının bu süreçler üzerindeki etkilerini inceleyen disiplinler arası bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, bireylerin muhasebe olayları karşısında nasıl davrandığını, bu davranışların hangi bilişsel ve duygusal unsurlarla şekillendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır (Birnberg, 2011). Geleneksel muhasebenin nicel verilere ve normatif standartlara dayalı yapısı, insan davranışlarını büyük ölçüde göz ardı etmekteyken davranışsal muhasebe, bireylerin muhasebe bilgi sistemlerinden nasıl etkilendiğini ele alarak bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir (Gönen & Rasgen, 2017).

Davranışsal muhasebe kavramının temelleri 1960'lı yıllara dayanmaktadır. Bu dönemde sosyal ve davranışsal bilimlerin etkisiyle muhasebe alanındaki araştırmalar yön değiştirmiş; insan davranışının karar alma süreçlerine etkisi, akademik gündemin önemli bir parçası haline gelmiştir. Muhasebede davranışsal yönelim, özellikle muhasebe eğitiminin davranış bilimleri ile entegrasyonu ile hız kazanmıştır (Caplan, 1989).

Davranışsal muhasebenin önemi, karar alıcı bireylerin yalnızca rasyonel değerlendirmelerle değil; aynı zamanda duygusal, sosyal ve bilişsel önyargılarla da hareket ettiği gerçeğine dayanmaktadır. Muhasebe raporlarını hazırlayan profesyonellerin kişisel değerleri, deneyimleri ve kültürel yapıları, raporların içeriğini ve sunum biçimini doğrudan etkilemektedir (Hellmann, 2016). Bu nedenle, muhasebe sistemleri yalnızca bilgi üreten aktaran araçlar değil, aynı zamanda bu bilgilerin kullanıcıları üzerindeki etkilerini de yönlendiren iletişim sistemleri olarak değerlendirilmelidir (Marşap & Gökten, 2016).

Kullanım alanı oldukça geniş olan davranışsal muhasebe, özellikle yönetim muhasebesi, insan kaynakları muhasebesi, denetim, muhasebe eğitimi, finansal raporlama ve etik karar alma gibi birçok muhasebe alt dalını etkileyerek yeniden şekillendirmektedir (Ergüden vd., 2018; Birnberg & Shields, 1989). Ayrıca bu yaklaşım, yöneticilerin çalışanlarla daha etkili iletişim kurmasına, motivasyon ve performans değerlendirme süreçlerinin daha sağlıklı işletilmesine katkı sağlamaktadır (Özkan, 2013).

Muhasebenin davranışsal boyutunu etkileyen çeşitli çevresel ve bireysel faktörler bulunmaktadır. Bu konuda kültür, inançlar ve politik yapı öne çıkan temel unsurlardır. Bu unsurlar, bireylerin muhasebe bilgilerine yaklaşımlarını ve karar alma süreçlerindeki davranışlarını belirgin bir şekilde yönlendirmektedir (Usul, 2007).

İlk olarak kültür, muhasebe sistemlerinin şekillenmesinde doğrudan belirleyici bir faktördür. Bir toplumun kültürel yapısı, örgütlerin yapısını, bireylerin davranışlarını ve muhasebe çevresinin karakterini etkileyerek, muhasebe

organizasyonunun bilişsel boyutunu biçimlendirmektedir. Kültürel farklılıklar, muhasebe süreçlerinde ortaya çıkan değerlendirme, raporlama ve karar alma süreçlerinde önemli farklara sebep olabilmektedir.

İkinci olarak inançlar, bireylerin olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini nasıl kurduklarını ve bu ilişkiler üzerinden nasıl kararlar aldıklarını belirleyen öğrenilmiş düşünsel yapılardır. İnançlar, bireylerin çocukluk döneminden itibaren edindikleri sosyal deneyimlerin ve çevresel gözlemlerin bir ürünüdür. Özellikle muhasebe mesleğini icra eden bireylerin, sahip oldukları inanç sistemleri, muhasebe bilgilerinin yorumlanmasında ve karar alma süreçlerinde etkili olmaktadır. Temel inançlar bireyin davranışsal eğilimlerini istikrarlı bir biçimde yönlendirirken, çevresel koşullara duyarlı ara inançlar ise duruma göre esneklik göstererek karar mekanizmalarını şekillendirmektedir.

Üçüncü olarak politik yapı, bir ülkenin muhasebe sistemini etkileyen en geniş kapsamlı faktörlerden biridir. Yönetim biçimi, siyasi istikrar düzeyi, bürokratik yapı ve uluslararası ekonomik ilişkiler, ülkede uygulanacak muhasebe politikalarının ve standartlarının belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Politik yapı aynı zamanda toplumsal kültürün ve normların da şekillenmesini sağladığı için, dolaylı olarak davranışsal muhasebenin tüm bileşenlerini etkilemektedir.

Bu üç temel faktör birlikte değerlendirildiğinde, muhasebenin yalnızca rasyonel ve teknik bir süreçten ibaret olmadığı; sosyal, kültürel ve politik bağlamlarla iç içe geçmiş dinamik bir yapı olduğu anlaşılmaktadır.

Davranışsal muhasebe, bireylerin ve kurumların karar alma süreçlerini etkileyen psikolojik, sosyal ve örgütsel dinamikleri merkeze alarak muhasebe uygulamalarını çok boyutlu bir bakış açısıyla ele almaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde geliştirilen çeşitli teoriler, muhasebe süreçlerinin neden ve nasıl şekillendiğini anlamaya yardımcı olmaktadır.

III. DAVRANIŞSAL MUHASEBE İLE İLİŞKİLİ TEORİLER

Davranışsal muhasebe literatüründe öne çıkan ve davranışsal muhasebenin hem teorik hem de uygulamaya dönük yönlerini açıklamaya yönelik bir çerçeve sunan başlıca teorilere aşağıda yer verilmiştir.

3.1. Beklenti Teorisi

Beklenti Teorisi, 1964 yılında Victor H. Vroom tarafından geliştirilen ve bireylerin belirli davranışlarda bulunmalarının, bu davranışların sonucunda ulaşacakları ödüllere yönelik beklentilerine dayandığını ileri süren bir motivasyon kuramıdır. Teoriye göre birey, bir eylemi gerçekleştirmeden önce bu eylemin kendisine sağlayacağı faydayı zihinsel olarak değerlendirir ve ancak bu fayda yeterince anlamlı ise davranışa yönelir (Marşap & Gökten, 2016).

Bu teori beklenti, araçsallık ve değerlik olmak üzere üç temel unsurdan oluşur. Beklenti bireyin belirli bir çabayı gösterdiğinde beklenen performansa ulaşabileceğine dair inancını ifade ederken, araçsallık bireyin gösterdiği performansın belirli bir ödülle sonuçlanacağına olan inancı, değerlik ise elde edilecek ödülün birey açısından taşıdığı önem düzeyini ifade etmektedir (Kayışyapar, 2019).

Davranışsal muhasebede, "Beklenti Teorisi"ne özellikle muhasebe çalışanlarının görevlerini yerine getirme motivasyonlarını anlamak için başvurulur. Muhasebe personelinin belirli hedeflere ulaşmak için harcadığı çabanın, terfi, prim veya sosyal takdir gibi ödüllerle sonuçlanacağına dair algısı, performansını doğrudan etkileyebilmektedir (Marşap & Gökten, 2016).

Ayrıca, tahminde bulunma gibi öznel yargı gerektiren muhasebe uygulamalarında bilgi düzeyi, mesleki deneyim ve iş tatmini gibi unsurlar muhasebecilerin davranışlarında belirleyicisi rol üstlenir. Beklenti Teorisi bu bağlamda, bireylerin yalnızca ekonomik değil, psikolojik ve sosyal güdülerle de muhasebe kararlarını şekillendirdiğini ortaya koymaktadır (Kayışyapar, 2019).

3.2. Eşitlik Teorisi

Eşitlik Teorisi, 1963 yılında John S. Adams tarafından geliştirilen ve bireylerin motivasyon düzeylerinin, kendi katkılarıyla elde ettikleri sonuçları başkalarının katkı ve sonuçlarıyla kıyaslayarak oluşturdukları adalet algısına bağlı olduğunu savunan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre bireyler, iş yaşamında verdikleri çaba (girdi) ile elde ettikleri ödül (çıktı) arasında adil bir denge arayışı içindedirler (Küçüközkan, 2015). Bu denge yalnızca bireyin kendi durumu üzerinden değil, çevresindeki diğer bireylerle yaptığı karşılaştırmalar üzerinden değerlendirilir. Eğer birey, benzer çaba gösteren başka bireylerin kendisinden daha fazla ödül aldığını düşünürse, bu durum eşitsizlik algısına yol açar ve bireyin motivasyonunu olumsuz etkiler. Bu eşitsizlik algısı, bireyin performansını bilinçli olarak düşürmesine, iş tatmininin azalmasına ya da işten ayrılma düşüncesine kadar varan olumsuz davranışlara neden olabilir (Kayışyapar, 2019).

Muhasebe uygulamaları açısından eşitlik teorisi, özellikle çalışan performansının değerlendirilmesi, prim ve ödül sistemlerinin oluşturulması gibi insan kaynakları muhasebesi ile doğrudan ilişkilidir. Çalışanlar, kendi katkılarının finansal başarıları ne ölçüde dönüştüğünü gözlemlediklerinde; bu katkıların karşılığında adil bir geri dönüş beklerler. Eğer bu beklenti karşılanmazsa, bireysel performans ve buna bağlı olarak organizasyonel verimlilik olumsuz yönde etkilenebilir (Marşap & Gökten, 2016).

Davranışsal muhasebe kapsamında değerlendirildiğinde, eşitlik teorisi muhasebe çalışanlarının öznel yargılar ve algılar temelinde karar alma davranışlarını etkileyen bir motivasyon unsuru olarak öne çıkmaktadır.

3.3. Amaç Teorisi

Amaç Teorisi, 1968 yılında Edwin A. Locke tarafından geliştirilen ve bireylerin belirli hedeflere yönlendirilmesinin, performansları üzerinde olumlu etki yarattığını savunan bir motivasyon kuramıdır. Teoriye göre net, ulaşılabilir ancak zorlayıcı hedefler belirlemek, bireylerin daha yüksek performans göstermesini sağlar. Belirsiz ya da çok kolay hedefler ise motivasyonu düşürebilir (Kayışyapar, 2019).

Bu teori, bireyin belirlenen hedefe ulaşmak için çaba göstermesi, hedefin birey için anlamlı ve içselleştirilmiş olması gerektiğini savunur. Ayrıca bu teoride bireyin başarıya ulaşma konusunda öz yeterlilik inancına sahip olması ve bu süreçte sürekli geri bildirim alması performans artışı destekleyen unsurlar olarak öne çıkmaktadır (Marşap & Gökten, 2016).

Davranışsal muhasebe bağlamında amaç teorisine, özellikle çalışanların performans değerlendirme sistemleri ve bütçeleme süreçlerinde başvurulmaktadır. Ayrıca, muhasebe raporlaması ve denetim gibi alanlarda da bu teori etkili olmaktadır (Kayışyapar, 2019).

3.4. Durumsallık Teorisi

Durumsallık teorisi, örgüt yapılarının ve işleyiş biçimlerinin sabit modellerle açıklanamayacağını; aksine, her örgütün içinde bulunduğu çevresel koşullara göre şekillenmesi gerektiğini savunan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, muhasebe sistemlerinin ve yönetim uygulamalarının etkinliğinin, organizasyonun yapısı, çevresi, teknolojik altyapısı ve çalışanların özellikleri gibi değişken koşullara bağlı olduğunu ileri sürmektedir (Kayışyapar, 2019).

Teorinin temelinde, evrensel olarak geçerli tek bir “en iyi yol”un bulunmadığı görüşü yer alır. Örgütsel başarı, çevresel değişkenlerle uyumlu olarak geliştirilen esnek yapıların varlığına bağlıdır. Bu bakımdan durumsallık yaklaşımı, muhasebe sistemlerinin standart kalıplarla değil; işletmenin büyüklüğü, faaliyet alanı, örgüt kültürü ve teknoloji düzeyi gibi faktörlerle uyumlu olarak şekillendirilmesi gerektiğini savunur (Marşap & Gökten, 2016).

Davranışsal muhasebe açısından bakıldığında, durumsallık yaklaşımı muhasebe uygulamalarının, bireysel ve örgütsel davranışlar açısından esneklik gerektirdiğini vurgular. Bu yaklaşım, standart çözümlerin her organizasyon için etkili olmayabileceğini, bu nedenle muhasebe sistemlerinin çevresel ve organizasyonel farklılıklar dikkate alınarak özelleştirilmesi gerektiğini savunur.

Durumsallık teorisine, özellikle yönetim muhasebesinde performans ölçüm sistemlerinin, maliyetlendirme yöntemlerinin ve kontrol mekanizmalarının kurumun özgün ihtiyaçlarına göre tasarlanmasında başvurulmaktadır.

3.5. Vekalet Teorisi

Vekalet Teorisi, sahip (asil) ve yönetici (vekil) arasındaki çıkar farklılıklarını ve bilgi asimetrisini açıklamak üzere geliştirilen, ekonomi ve yönetim bilimlerinde yaygın olarak kullanılan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, mülkiyet ile yönetsel kontrolün birbirinden ayrıldığı durumlarda ortaya çıkan çatışmaları ve bu çatışmaların nasıl yönetileceğini ele alır (Dereköy, 2015). Bu yaklaşıma göre, vekil konumundaki yöneticiler, kendi çıkarlarını maksimize etme eğiliminde olabilirler ve bu durum, işletme sahiplerinin çıkarlarıyla çelişebilir. Bu nedenle, vekilin davranışlarını izlemek ve kontrol altında tutmak için bir dizi kontrol mekanizmasına ve raporlama sistemine ihtiyaç duyulur (Kayışyapar, 2019).

Davranışsal muhasebe açısından vekalet teorisi, muhasebe bilgi sistemlerinin güvenilirliğini ve şeffaflığını sağlamada önemli bir rol üstlenmektedir. Muhasebe sistemleri, vekilin davranışlarını kayıt altına alan ve bu davranışların sonuçlarını finansal raporlar aracılığıyla asile aktaran bir kontrol mekanizması olarak işlev görür. Bu bağlamda, muhasebe çalışanlarının etik değerleri, karar alma süreçleri ve davranışsal eğilimleri, raporlama sürecinin kalitesini doğrudan etkilemektedir (Marşap & Gökten, 2016).

Muhasebe denetimi, vekalet problemini azaltmak adına kullanılan önemli bir araçtır. Denetim faaliyetleri, yöneticilerin davranışlarının uygunluğunu bağımsız bir gözle değerlendirme ve raporlama işlevi görmektedir. Ancak bu süreçte denetçilerin de davranışsal eğilimleri, algıları ve çıkar ilişkileri, teorinin davranışsal boyutuna işaret etmektedir.

Vekalet teorisi muhasebe sistemlerinin işlevselliğini açıklarken, bireysel davranışların ve etik değerlerin karar alma süreçlerine etkisini göz önünde bulunduran davranışsal muhasebenin temel yaklaşımlarından biri haline gelmiştir.

3.6. Paydaş Teorisi

Paydaş Teorisi, 1984 yılında R. Edward Freeman tarafından geliştirilen ve işletmelerin yalnızca hissedarlarına değil, tüm paydaşlarına karşı sorumluluk taşıdığını savunan bir yönetim yaklaşımıdır. Bu teoriye göre işletmenin başarısı, yalnızca finansal kazançla değil; aynı zamanda çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, toplum, devlet gibi çeşitli paydaş gruplarının beklentilerinin dengelenmesiyle ölçülmelidir (Freeman, 1984).

Paydaş teorisi, geleneksel yönetim anlayışının ötesine geçerek işletmenin sosyal bir yapı olduğunu kabul eder. Bu yaklaşıma göre işletmeler, faaliyetlerini yürütürken yalnızca yasal zorunluluklara değil, aynı zamanda etik değerlere ve toplumsal sorumluluklara da uymak zorundadır (Donaldson & Preston, 1995).

Davranışsal muhasebe bağlamında paydaş teorisi, muhasebe bilgi sistemlerinin kapsamını genişletmiştir. Geleneksel muhasebe yalnızca yatırımcıların bilgi ihtiyaçlarını karşılarken, paydaş teorisi bu sistemin aynı zamanda çalışanların, sivil toplumun ve kamu otoritelerinin bilgi beklentilerini de karşılaması gerektiğini savunur. Bu sebeple muhasebe raporları yalnızca mali verileri değil; sosyal sorumluluk, çevresel etki ve etik uygulamalar gibi alanları da kapsamalıdır (Marşap & Gökten, 2016).

Bu teori kapsamında, muhasebe bilgi kullanıcıları karar alma süreçlerinde yalnızca ekonomik rasyonaliteyi değil; aynı zamanda etik ilkeleri, toplumsal beklentileri ve kurum içi paydaş ilişkilerini de dikkate alırlar. Bu bağlamda muhasebe, sadece bir veri raporlama aracı değil; işletmenin sosyal sorumluluklarını ifade eden bir iletişim aracı olarak da değerlendirilmelidir.

Bu teori, muhasebe meslek mensuplarının hem çalışan, yönetici gibi iç paydaşlara hem de tüketici, toplum gibi dış paydaşlara karşı sorumluluk alanını genişleten bir yaklaşımı savunur.

3.7. Meşruiyet Teorisi

Meşruiyet teorisi, örgütlerin toplumsal normlar, değerler ve inançlarla uyumlu bir şekilde faaliyet göstermeye çalıştıklarını ve bu uyumu sağlamaları halinde kamuoyunun desteğini elde ettiklerini savunan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre bir işletme, toplumsal kabul görmedikçe sürdürülebilirliğini sağlayamaz. Bu sebeple işletmeler, toplumsal beklentilerle kendi faaliyetleri arasında denge kurmak ve “meşru” bir aktör olarak algılanmak zorundadır (Yücenurşen, 2022).

Meşruiyet, işletmenin toplum tarafından onaylanan bir yapıya sahip olmasını ifade eder. Bu bağlamda örgütler, faaliyetlerini topluma kabul ettirmek amacıyla iletişim stratejileri geliştirir ve özellikle raporlama araçlarını kullanarak kamuoyuna mesajlar verir. Meşruiyet teorisi, kurumların yalnızca kâr amacı gütmeyeceğini, aynı zamanda sosyal sorumluluk çerçevesinde kamu çıkarlarını da gözetmek zorunda olduklarını ileri sürer (Deegan, 2019).

Meşruiyet teorisinin muhasebe disiplinine yansımaları özellikle sosyal ve çevresel raporlamalarda gözlemlenir. İşletmelerin sürdürülebilirlik, kurumsal sosyal sorumluluk ve çevresel performans verilerini sundukları raporlar bu çabanın birer ürünüdür.

IV. LİTERATÜR TARAMASI

Davranışsal muhasebe alanında yapılan çalışmalardan bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Hofstede (1976), atıf analizi tekniğini kullanarak davranışsal muhasebe araştırmalarının sosyal bilimlere başta olmak üzere uygulamalı disiplinlerle etkileşimini değerlendirmeyi amaçladığı çalışmada, davranışsal muhasebe araştırmalarının paradigma öncesi evrede olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Colville (1981) davranışsal muhasebe araştırma metodolojisine karşı eleştirel bir duruş sergilediği çalışmada, doğa bilimlerinin pozitivist araştırma metodolojine karşı felsefi temelli alternatif metodolojiyle yapılan davranışsal muhasebe araştırmalarının tutarlı bir teorik ve metodolojik perspektif sağlama konusunu tartışmıştır. Çalışmada, muhasebenin davranışsal yönlerinin incelenmesinin tutarlı bir teorik veya pratik bilgi elde etmede büyük ölçüde başarısız olduğu ileri sürülmüştür.

Macintosh ve Daft'ın (1987) yönetim muhasebesi sisteminin tasarımının ve uygulamasının, organizasyondaki departmanlar arası bağımlılıktan ne ölçüde etkilendiğini ortaya koymak amacıyla yaptıkları çalışmada, işletme bütçesi, periyodik raporlar ve standart işletme prosedüründen oluşan yönetim kontrol paketi üzerinden kontrol sisteminin etkinliği ölçülmüştür. Çalışma sonucunda departmanlar arasındaki bağımlılık yüksek olduğunda, üç kontrol sisteminin

de rolünün azaldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Hirshleifer ve Teoh (2003) yatırımcıların sınırlı dikkat ve işlem gücüne sahip olduğu durumlarda, şirketlerin bilgi sunma alternatifleri arasındaki tercihlerinin piyasa fiyatları üzerindeki etkilerini modellemek amacıyla yaptıkları çalışmada, yatırımcıların karşı karşıya kaldıkları ekonomik ortamların ilgili yönlerini yeterince dikkate almadan yatırım kararı almalarının, menkul kıymet fiyatlarını etkileyeceği sonucuna varmışlardır.

Birnberg'in (2011), davranışsal muhasebe alanında yapılan çalışmaları, araştırma konusu ve yöntemi bakımından inceleyerek araştırmacılar için bu alana ilişkin entegre bir bakış ve çerçeve sunmayı amaçladığı çalışmada, bireyler, gruplar, kuruluşlar ve çevre koşulları olmak üzere dört referans gruba odaklanmıştır. Çalışmada, ilgili alanda yapılan araştırmalarda veri toplamak için laboratuvar çalışması, saha çalışması, anket, protokol analizi ve arşiv incelemesi gibi yöntemlerin sıklıkla kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca birey ve grup odaklı araştırmalarda daha çok psikoloji ve ekonomi disiplinlerinin yöntem ve terimleri kullanılırken, kurum ve çevre odaklı araştırmalarda daha çok sosyoloji, antropoloji disiplinlerinin yöntem ve terimlerinin kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Çalışmada, birey ve grup odaklı çalışmalarda nicel yöntemlerin daha sık kullanıldığı, örgüt ve çevre koşulları odaklı çalışmalarda ise nicel verilerin yanı sıra nitel yöntemlerinde kullanıldığına işaret edilmiştir.

Brandon ve diğerlerinin (2014) davranışsal muhasebe alanında yapılan çalışmaların örneklemini oluşturan katılımcılara ulaşmak için kullanılabilecek online alternatif araçları maliyet, esneklik ve hedef katılımcı profili bakımından değerlendirdikleri çalışmada SurveyMonkey ve Qualtrics çevrimiçi araçlarının avantaj ve dezavantajları üzerine açıklamalar getirilmiştir.

Vasarhelyi ve diğerlerinin (2015) muhasebede ölçüm, denetimde güvence için kullanılan "Büyük Veri" kaynaklarının, denetim analitiği için sunduğu fırsatları ele aldıkları çalışmada muhasebe, denetim ve yönetim uzantılarının "Büyük Veri" kullanımıyla örtüştüğü, bu alanlara güçlü fırsatlar sunduğu ve işlevlerin yeniden kavramsallaştırılmasını sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Lucas ve diğerlerinin (2018) kurumsal performans değerlendirmede kullanılan göstergelerdeki değişimin, uygulanan işletme politikalarından mı yoksa dış çevre koşullarından mı etkilendiğinin tam olarak ortaya konulamadığı, çelişkili bilgiler içeren tutarsız performans geri bildirimlerinin olduğu bir ortamda, Ar-Ge yatırım kararı verilirken bahsi geçen tutarsız performans sinyallerinin yatırım kararını ne ölçüde etkilediğini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, tutarsız performans geri bildiriminin Ar-Ge yatırım yoğunluğunu önemli ölçüde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada tutarsız performans sinyallerinin, Ar-Ge yatırım kararı alınırken hesaba katılması gereken bir parametre olduğu ifade edilmiştir.

Baker ve diğerlerinin (2019) finansal okuryazarlık ve demografik değişkenlerin (cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, eğitim, meslek, medeni durum ve yatırım deneyimi) davranışsal önyargılarla ilişkisini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, Hindistan'daki 500'den fazla bireysel yatırımcıya anket uygulanmıştır. Çalışmada finansal okuryazarlığın sürü psikolojisi ile negatif, mental muhasebe önyargısı ile pozitif ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada bireysel yatırımcıların her zaman rasyonel davranmadığı sonucuna varılarak, yaş, meslek ve yatırım deneyimi değişkenlerinin bireysel yatırımcıların davranışsal önyargılarıyla ilişkili en önemli demografik değişkenler olduğu tespit edilmiştir.

Al-Okaily ve diğerlerinin (2023) bulut tabanlı muhasebe bilgi sistemlerinin, COVID-19 salgını gibi kriz dönemlerinde kullanımını etkileyen faktörleri incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, Ürdün'de bulut tabanlı muhasebe bilgi sistemini kullanan 438 katılımcıya anket uygulanmıştır. Çalışmada performans beklentisi, sosyal motivasyon, COVID-19 riski ve güven değişkenlerinin kullanıcıların bulut tabanlı muhasebe sistemlerini kullanmaya yönelik davranışsal niyetlerini önemli ölçüde etkilerken beklenenin aksine algılanan güvenlik riski değişkeninin etkisinin önemsiz olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

West ve Wilkinson'ın (2024) vergi sisteminin ayrılmaz bir parçası olan uluslararası ikili vergi anlaşmaları alanında yapılan çalışmaların çoğunun kamu maliyesi ve vergi hukuku araştırma alanlarında yapıldığına işaret ettikleri çalışmalarının amacını, muhasebe ve vergi araştırmacılarını bu literatürle ilgilenmeye teşvik etmek olarak belirtmişlerdir. Çalışmada, muhasebe araştırmacılarının vergi anlaşması literatürüne katkıda bulunmak için iyi bir konumda oldukları birkaç alan olduğu öne sürülmüştür. Bu alanlar arşivsel, davranışsal, deneysel ve yorumlayıcı olmak üzere çok çeşitli araştırma yöntemlerini kapsamaktadır. Çalışmada ayrıca muhasebe araştırmacılarının vergi anlaşması literatürüne yapabilecekleri katkıların yalnızca akademik dünya ile sınırlı kalmayıp aynı zamanda vergi politikası oluşturulması ve uygulaması üzerinde de anlamlı etkileri olabileceği ifade edilmiştir.

Yukarıda özetlenen literatür, davranışsal muhasebenin tarihsel gelişiminin Hofstede (1976) ile başlayan paradigma öncesi tartışmalardan, günümüzdeki dijital dönüşüm ve büyük veri etkilerine (Vasarhelyi vd., 2015; Al-Okaily vd., 2023)

kadar evrildiğini göstermektedir.

Yapılan literatür taramasında, son yıllarda davranışsal muhasebe alanında yapılan araştırma sayısında önemli bir artış olduğu ancak literatürde davranışsal muhasebenin kapsamlı bir şekilde haritalandığı, tematik analizler sunan ve metodolojik yönelimleri inceleyen çalışmaların sınırlı kaldığı görülmüştür.

V. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu çalışmada VOSviewer görselleştirme araçları kullanılarak davranışsal muhasebe literatüründe zaman içindeki değişimleri ve önemli dönüm noktalarını belirleyip, hangi temaların doygunluğa ulaştığı ve hangi alanlarda bilimsel çalışmaların eksik kaldığı belirlenerek gelecekteki araştırmalara rehberlik etmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda çalışmada, belirli bir alandaki yayın kalıplarını keşfetmeyi amaçlayan niceliksel bir yöntem (De Bellis, 2009) olan bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak davranışsal muhasebe alanında etkili bilimsel çalışmalar yapan yazarlar, kurumlar ve ülkeler incelenmiştir.

Çalışmanın veri setini, “Scopus” veri tabanındaki “işletme, yönetim ve muhasebe” konu alanında; başlık, özet veya anahtar kelimeler içinde “behavioral” ve “accounting” kavramları geçen tüm bilimsel çalışmalar oluşturmaktadır. Literatürdeki genel eğilimleri ve gelişmeleri mümkün olan en geniş perspektiften değerlendirmek amacıyla herhangi bir dışlama kriteri uygulanmamıştır. Bu kapsamda 532’si makale, 79’u kitap bölümü, 36’sı bildiri, 16’sı eleştiri, 14’ü kitap, 5’i teknik not, 4’ü inceleme, 2’si editoryal yazı olmak üzere toplamda 688 bilimsel çalışma araştırmaya dahil edilmiştir. Scopus veri tabanı, sosyal bilimler alanında diğer veri tabanlarına kıyasla daha geniş yayın yelpazesi ve kapsamı sunduğundan çalışmada yalnızca bu veri tabanı kullanılmıştır.

Çalışmada elde edilen verilerin analizinde, VOSviewer programı kullanılarak oluşturulan bibliyometrik haritalardan faydalanılmıştır. Bibliyometrik haritalar, bilimsel yayınların başlık, anahtar kelime, yazar, atıf gibi bibliyografik verilerini kullanarak oluşturulan ağları görselleştirip yazarların, ülkelerin ve kurumların üretkenliklerini ve iş birliklerini açıklamayı olanaklı kılan bir analiz türüdür.

Bu çalışmada ulaşılan veriler üzerinden aşağıda sıralanan parametreler değerlendirilmiştir.

- Davranışsal muhasebe alanında en çok yayın yapan ilk üç kurum,
- Davranışsal muhasebe alanında en çok yayın yapan ilk üç ülke,
- Davranışsal muhasebe alanında en çok ortak atıf alan ilk üç yazar,
- Davranışsal muhasebe alanında en çok yayın yapan ilk üç yazar,
- Davranışsal muhasebe alanında en çok ortak yayın yapan ilk üç ülke,
- Davranışsal muhasebe alanında yapılan yayınlarda en sık kullanılan ilk üç anahtar kelime,
- Davranışsal muhasebe alanında en çok atıf alan ilk üç yayın.

Araştırma kapsamı 2014-2024 yılları arasında yayınlanan çalışmalarla sınırlandırılmıştır. Bu durum araştırmanın kısıtlılıklarından biridir. Araştırmanın diğer bir kısıtlılığı ise “Scopus” veri tabanındaki çalışmalardan bazılarının aynı zamanda “WOS” ve benzeri veri tabanlarında da yer alması sebebiyle duplikasyonu önlemek için bu veri tabanlarının kapsam dışı bırakılmasıdır. Ayrıca “Scopus” veri tabanı ile aynı formatta olmaması sebebiyle “YÖK Tez Merkezi” ve “TR Dizin” veri tabanları da çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

VI. BULGULAR

VOSviewer programı kullanılarak oluşturulan bibliyometrik haritalardan faydalanılarak ulaşılan bulgular bibliyografik eşleme, ortak atıf, ortak yazarlık, kavram birlikteliği ve atıf ağı başlıkları altında aşağıda açıklanmıştır.

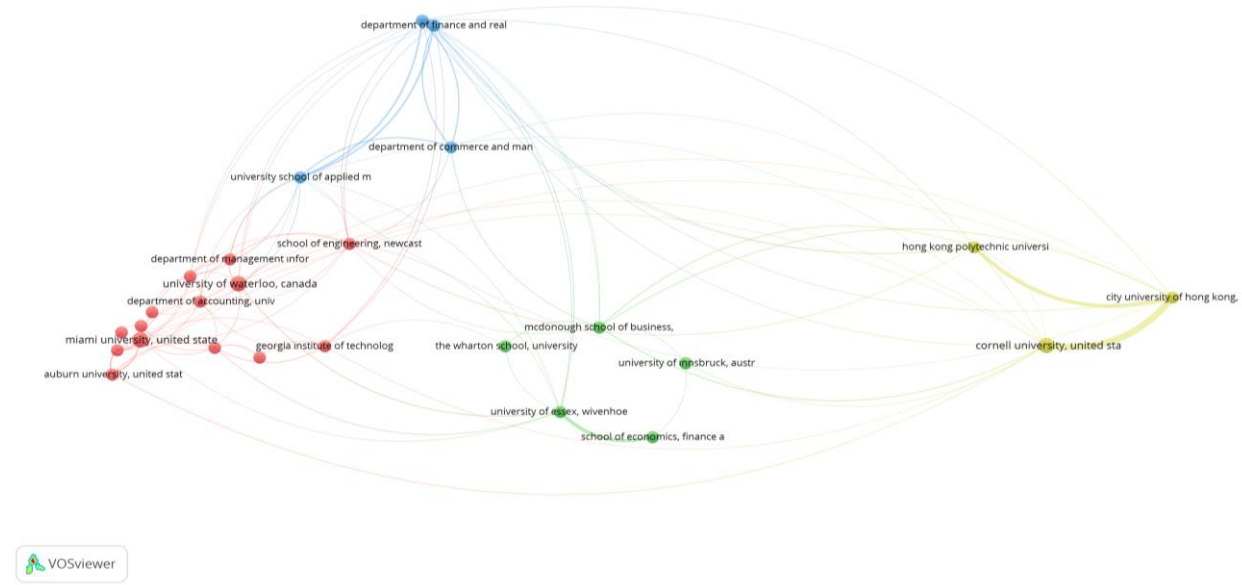
6.1. Bibliyografik Eşleme

Bibliyografik eşleme, yazarlar, kurumlar, yayın yapılan ülkeler, yayınlanan kaynaklar gibi değişkenler arasındaki ilişkilerin, yapılan atıflar yoluyla analiz edilmesidir. Bu analizde iki veya daha fazla çalışmanın üçüncü bir çalışmaya birlikte yaptıkları atıflar tespit edilmekte ve ulaşılan veriler bilimsel çalışmalar arasındaki ilişkiyi açıklamakta kullanılmaktadır. Bilimsel çalışmaların sahip olduğu ortak atıf sayısının artması çalışmalar arasındaki ilişkinin gücünü yansıtmaktadır (Egghe & Rousseau, 2002). Bu analiz, belirli bir alanda yapılan bilimsel çalışmaların entelektüel yapısını ortaya koymak için sıklıkla kullanılan bir analiz türüdür (Kumar vd., 2020).

Bu çalışmada bibliyografik eşleme analizi için analiz birimi olarak kurumlar ve ülkeler dikkate alınmış ve bu iki birim

için eşleme haritaları oluşturulmuştur.

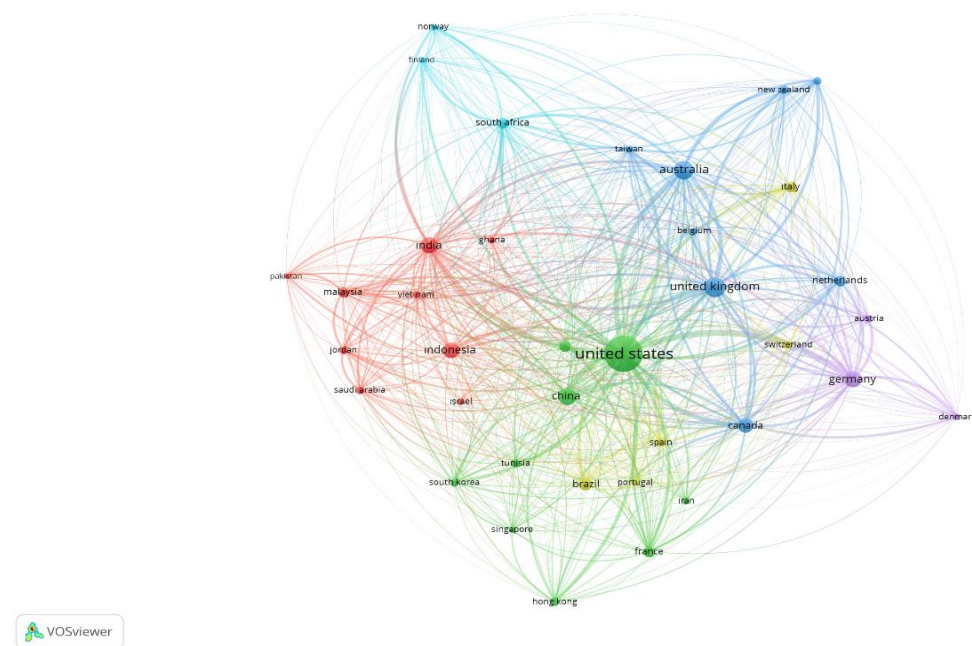
Davranışsal muhasebe alanında çalışma yapan kurumların analiz birimi olarak ele alındığı bibliyografik eşleme haritası Şekil 1'de görüldüğü gibidir.

Şekil 1. Kurum bibliyografik eşleme haritası

Yapılan analizde toplam 351 farklı kurumda davranışsal muhasebe alanında araştırma yapıldığı belirlenmiştir. Yapılan analizde kurumların davranışsal muhasebe konusundaki yayın sayısı en az iki ve bu çalışmalar için alınan atıf sayısı en az on olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu koşulları sağlayan 26 kurumun olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu kurumlar Şekil 1'de bağlantı güçlerinin yoğunluğu bakımından dört küme halinde haritalandırılmıştır. Davranışsal muhasebe alanında yayın yapan ilk üç kurum bağlantı gücü yoğunluğu bakımından sırasıyla, 291 bağlantı gücüyle City University of Hong Kong, 228 bağlantı gücüyle Cornell University ve 174 bağlantı gücüyle American University'dir.

Davranışsal muhasebe alanında çalışma yapan ülkelerin analiz birimi olarak ele alındığı bibliyografik eşleme haritası Şekil 2'de görüldüğü gibidir.

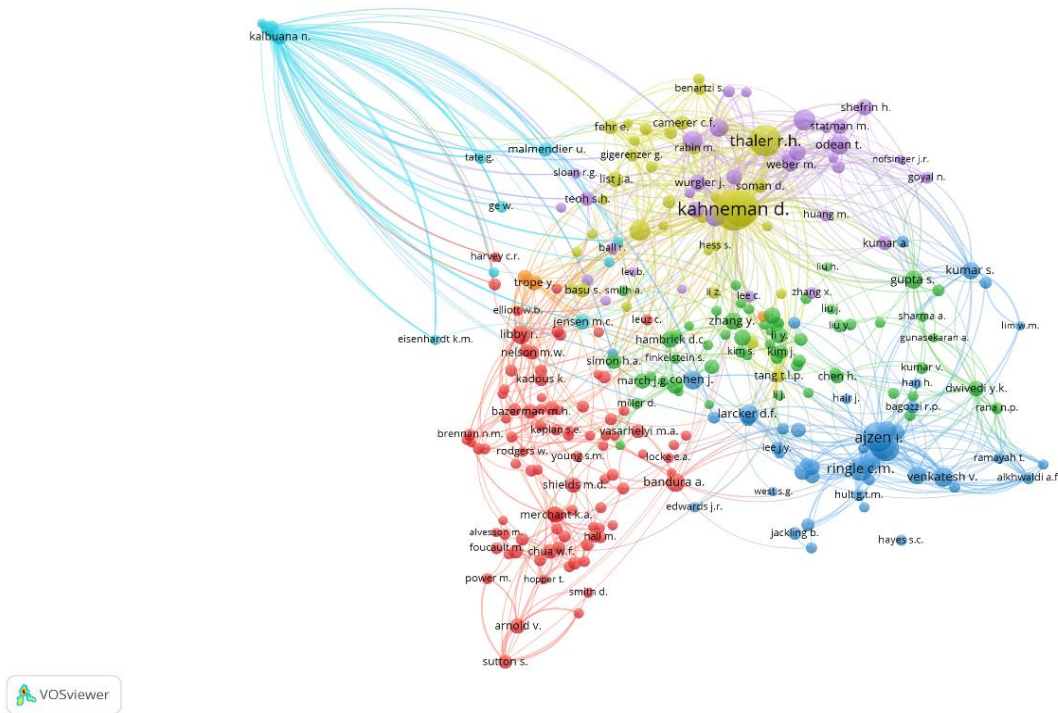
Şekil 2. Ülke bibliyografik eşleme haritası

Yapılan analizde 81 farklı ülkede davranışsal muhasebe alanında araştırma yapıldığı belirlenmiştir. Yapılan analizde ülkelerin davranışsal muhasebe konusundaki yayın sayısı en az beş ve bu çalışmalar için alınan atıf sayısı en az on olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu koşulları sağlayan 37 ülke olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu ülkeler Şekil 2’de bağlantı güçlerinin yoğunluğu bakımından altı küme halinde haritalandırılmıştır. Davranışsal muhasebe alanında yayın yapan ilk üç ülke bağlantı gücü yoğunluğu bakımından sırasıyla, 14.904 bağlantı gücüyle ABD, 6.983 bağlantı gücüyle Birleşik Krallık ve 6.359 bağlantı gücüyle Avustralya’dır.

6.2. Ortak Atıf

Ortak atıf analizinde, iki veya daha fazla bilimsel araştırmanın üçüncü bir çalışmada birlikte ne kadar atıf aldıkları tespit edilmekte ve ulaşılan veriler bilimsel çalışmalar arasındaki ilişkiyi açıklamakta kullanılmaktadır. Bu analiz, belirli bir bilimsel alanda yapılan akademik çalışmalardan, merkezi öneme sahip olanlarının tespitinde yaygın olarak kullanılan etkin bir yöntemdir (Zitt & Bassecouard, 1994).

Davranışsal muhasebe alanında yayın yapan yazarların ortak atıf haritası Şekil 3’te görüldüğü gibidir.

Şekil 3. Ortak atıf haritası

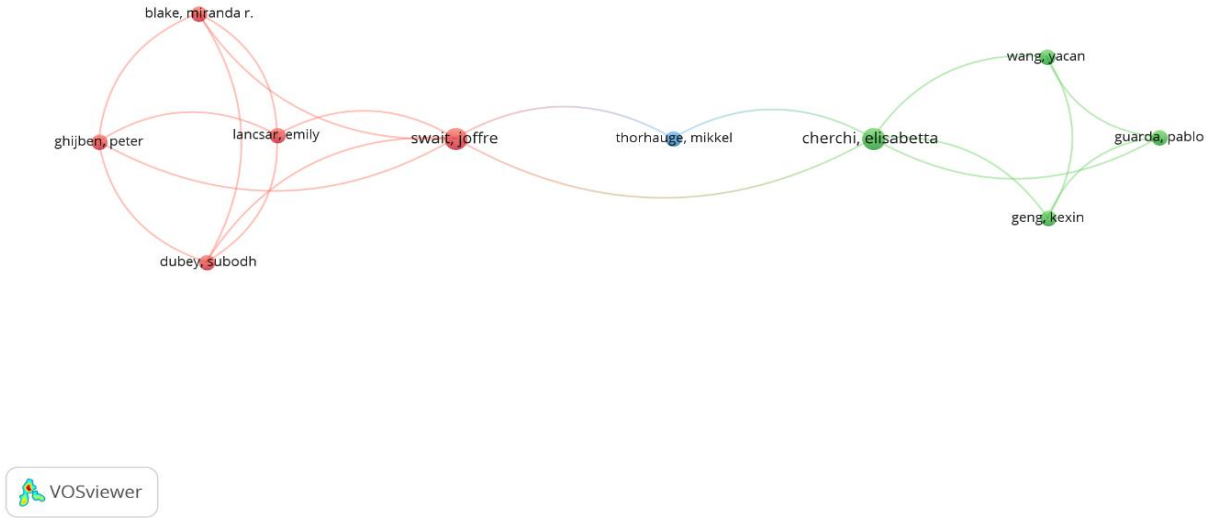
Yapılan analizde yazarların davranışsal muhasebe konusundaki yayınlarının aldığı atıf sayısı en az yirmi olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu koşulu sağlayan 283 yazar olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu yazarlar Şekil 3’te bağlantı güçlerinin yoğunluğu bakımından altı küme halinde haritalandırılmıştır. Davranışsal muhasebe alanında en çok ortak atıf alan yazarlardan ilk üçü sırasıyla, 329 atıfı Daniel Kahneman, 252 atıfı Amos Tversky ve 203 atıfı Richard H. Thaler’dir.

6.3. Ortak Yazarlık

Ortak yazarlık analizi, araştırmacılar arasındaki iş birliğini anlamak için kullanılan bir analiz yöntemidir. Diğer bir ifadeyle iki ya da daha fazla araştırmacının aynı yayında yazar olarak yer alması durumunda aralarındaki iş birliğini incelemek için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemle farklı ülkeler ve kurumlar arasındaki bilgi paylaşımı ve bilimsel etkileşimin yoğunluğu da belirlenmektedir (Glänzel & Schubert, 2005).

Bu çalışmada ortak yazarlık analizi için analiz birimi olarak yazarlar ve ülkeler dikkate alınmış ve bu iki birim için haritalar oluşturulmuştur.

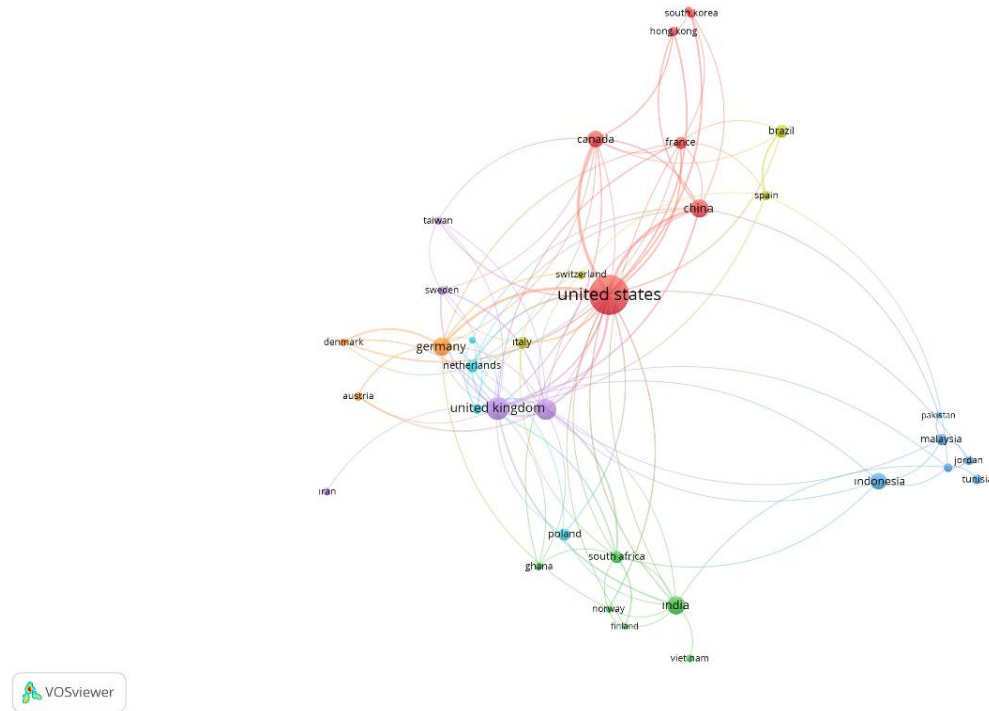
Davranışsal muhasebe alanında çalışma yapan yazarların analiz birimi olarak ele alındığı ortak yazarlık haritası Şekil 4’te görüldüğü gibidir.

Şekil 4. Ortak yazarlık haritası

Yapılan analizde, davranışsal muhasebe alanında toplam 1725 yazarın yayın yaptığı belirlenmiştir. Bu yazarlar Şekil 4'te bağlantı güçlerinin yoğunluğu bakımından üç küme halinde haritalandırılmıştır. Davranışsal muhasebe alanında yayın yapan ilk üç yazar bağlantı gücü yoğunluğu bakımından sırasıyla, 9'ar bağlantı gücüyle Nur Fadjrih Asyik, Rusdiyanto Rusdiyanto ve Fei Ye'dir.

Davranışsal muhasebe alanında çalışma yapan ülkelerin analiz birimi olarak ele alındığı ortak yazarlık haritası Şekil 5'te görüldüğü gibidir.

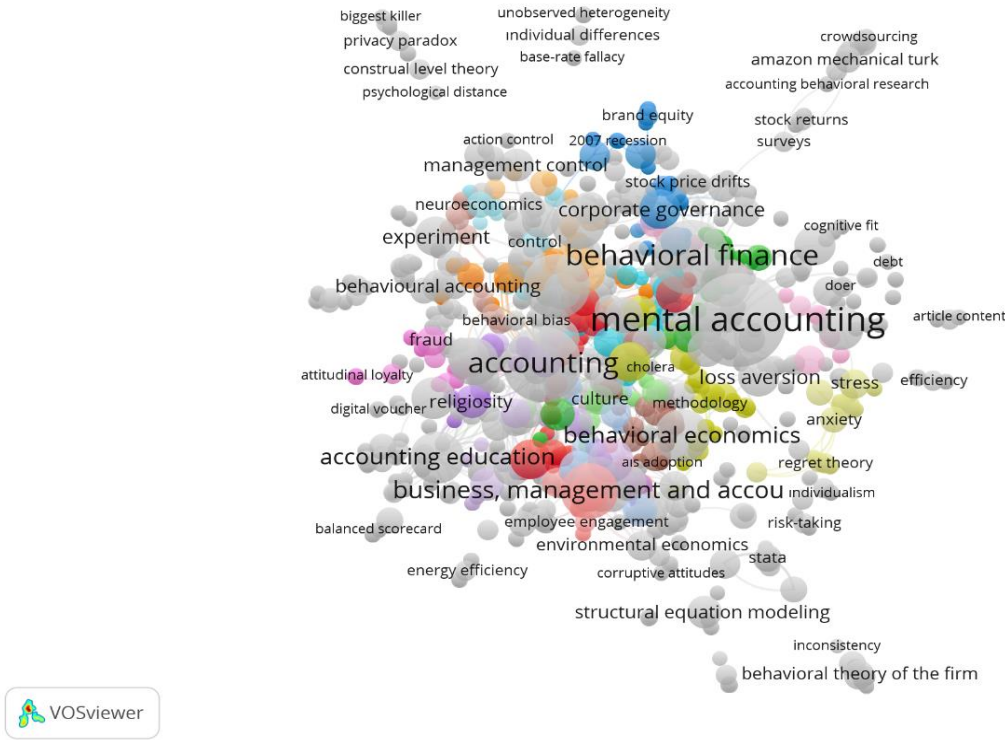
Şekil 5. Ülke ortak yazarlık haritası

Yapılan analizde 81 ülkede davranışsal muhasebe alanında araştırma yapıldığı belirlenmiştir. Yapılan analizde ülkelerin davranışsal muhasebe konusundaki yayın sayısı en az beş ve bu çalışmalar için alınan atıf sayısı en az on olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu koşulları sağlayan 37 ülke olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu ülkeler Şekil 5'te bağlantı güçlerinin yoğunluğu bakımından yedi küme halinde haritalandırılmıştır. Davranışsal muhasebe alanında ortak yayın yapan ilk üç ülke sırasıyla, 190 yayınlı ABD, 60 yayınlı Birleşik Krallık ve 52 yayınlı Avustralya'dır.

6.4. Kavram Birlikteliği

Kavram birlikteliği analizi, bilimsel çalışmalarda birlikte kullanılan anahtar kelimelerin veya terimlerin eş zamanlı olarak geçiş sıklıklarının incelenmesi suretiyle anlam kümelerine ulaşılmasını sağlayan bir yöntemdir. Bu analiz yöntemi ile zaman içindeki trendler analiz edilerek, belirli bir araştırma alanında hangi konuların güncel hale geldiği, hangilerinin güncelliğini yitirdiği tespit edilir (Callon vd., 1991).

Davranışsal muhasebe alanında yapılan çalışmalarda kullanılan anahtar kelimelerin analiz birimi olarak ele alındığı kavram birlikteliği haritası Şekil 6'da görüldüğü gibidir.

Şekil 6. Anahtar kelime haritası

Yapılan analizde, anahtar kelimelerin eş zamanlı geçiş sıklıkları beş olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu koşulu sağlayan 53 anahtar kelimenin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu anahtar kelimeler Şekil 6'da haritalandırılmıştır. Davranışsal muhasebe alanında yapılan yayınlarda en sık kullanılan anahtar kelimeler sırasıyla 39 kez kullanılan "mental accounting", 26 kez kullanılan "accounting" ve 25 kez kullanılan "behavioral finance" olmuştur.

Şekil 6'daki anahtar kelime haritası, davranışsal muhasebe literatüründe tematik yoğunlaşmaları gösteren kümelerden oluşmaktadır. Renkli kümeler, anahtar kelimeler arasındaki birlikte kullanım sıklığına göre oluşturulmuş olup, her bir küme belirli bir araştırma alt temasıyla ilişkilidir. Örneğin, kırmızı küme daha çok muhasebe eğitimi ve etik yaklaşımları kapsarken, mavi küme davranışsal finans ve yatırım kararlarıyla ilgilidir. Haritanın merkezine yakın konumlanan 'mental accounting', 'behavioral finance' gibi kavramlar, birden çok küme ile güçlü bağlantılar kurarak literatürdeki disiplinler arası yapıyı yansıtmaktadır.

Davranışsal muhasebe alanında yapılan çalışmalarda kullanılan anahtar kelimelerin yıllara göre değişimini gösteren harita Şekil 7'de görüldüğü gibidir.

Yapılan analizde, alınan atıf sayısı en az yirmi olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu koşulu sağlayan 136 doküman olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu dokümanlar yazarlarına ve yayın yıllarına göre Şekil 8’de haritalandırılmıştır. Haritaya göre en çok atıf alan ilk üç yayın sırasıyla Vasarhelyi ve diğerleri (2015) tarafından kaleme alınarak 317 atıf alan “Big data in accounting: An overview - Muhasebede büyük veri: Genel bir bakış” başlıklı çalışma, Brandon ve diğerleri (2014) tarafından kaleme alınarak 244 atıf alan “Online instrument delivery and participant recruitment services: Emerging opportunities for behavioral accounting research - Çevrimiçi enstrüman teslimi ve katılımcı kayıt hizmetleri: Davranışsal muhasebe araştırmaları için ortaya çıkan fırsatlar” başlıklı çalışma ve Beattie (2014) tarafından kaleme alınarak 186 atıf alan “Accounting narratives and the narrative turn in accounting research: Issues, theory, methodology, methods and a research framework - Muhasebe anlatıları ve muhasebe araştırmalarında anlatı dönüşümü: Sorunlar, teori, metodoloji, yöntemler ve bir araştırma çerçevesi” başlıklı çalışmadır.

Son yıllarda davranışsal muhasebe alanında yapılan çalışmalar arasında en çok atıf alan ilk üç çalışma ise sırasıyla Dwivedi ve diğerleri (2023) tarafından kaleme alınıp 125 atıf alan “Evolution of artificial intelligence research in technological forecasting and social change: Research topics, trends, and future directions - Teknolojik tahmin ve sosyal değişimde yapay zeka araştırmalarının evrimi: Araştırma konuları, eğilimler ve gelecekteki yönler” başlıklı çalışma, Al-Okaily ve diğerleri (2023) tarafından kaleme alınıp 122 atıf alan “Cloud-based accounting information systems usage and its impact on Jordanian SMEs’ performance: the post-COVID-19 perspective - Bulut tabanlı muhasebe bilgi sistemlerinin kullanımı ve Ürdün’deki KOBİ’lerin performansı üzerindeki etkisi: COVID-19 sonrası perspektif” başlıklı çalışma ve Haji ve diğerleri (2022) tarafından kaleme alınıp 79 atıf alan “Consequences of CSR reporting regulations worldwide: a review and research agenda - Dünya çapında kurumsal sürdürülebilirlik raporlama düzenlemelerinin sonuçları: bir inceleme ve araştırma gündemi” başlıklı çalışmadır.

VII. SONUÇ

Son yıllarda bilişsel önyargı, etik, yapay zekâ, büyük veri, dijitalleşme, sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk gibi hem davranışsal hem de muhasebe boyutu olan kavramların öne çıkması davranışsal muhasebe alanında yapılan çalışmaların sayısında belirgin bir artış yaratmıştır. Buradan hareketle bu çalışmada davranışsal muhasebe alanında yapılan bilimsel çalışmaların genel özelliklerinin ve gelişim dinamiklerinin incelenmesi amaçlanmış ve alanda en çok yayını yapan kurumlar, ülkeler, yazarlar ile en çok atıf alan yazarlar ve yayınlar belirlenerek alandaki eğilim, bibliyometrik haritalarla gösterilerek yorumlanmıştır.

Çalışmanın veri seti, “Scopus” veri tabanında yapılan aramayla elde edilmiştir. Arama başlık, özet ve anahtar kelimelerde “behavioral” ve “accounting” terimlerinin geçmesi ve konu alanı olarak “işletme, yönetim ve muhasebe” nin seçilmesi kriterlerine dayanmaktadır. Bu kriterleri karşılayan toplam 688 bilimsel çalışma veri setini oluşturmaktadır. Verilerin analizi için VOSwier programı kullanılmıştır.

Yapılan analizde 81 farklı ülkede davranışsal muhasebe alanında yayın yapıldığı ve bu alanda en çok yayın yapan ülkenin ABD olduğu belirlenmiştir. ABD davranışsal muhasebenin gelişiminde öncü olmuş ülkelere biridir. 1960’lar ve 1970’lerde finansal raporlama ve karar verme süreçlerinin insan psikolojisiyle nasıl etkileştiğini inceleyen araştırmalar, ABD üniversiteleri ve akademik kurumlarında yapılmaya başlamıştır. Simon’un (1957), “Models of Man: Social and Rational” başlıklı makalesinde kullandığı karar verme teorileri ve sınırlı rasyonellik kavramları, özellikle ABD’de davranışsal muhasebe ve finans alanlarına ilham kaynağı olmuştur. Caplan’ın (1966) yaptığı “Behavioral assumptions of management accounting” başlıklı çalışma muhasebede davranışsal varsayımların etkisini ele almakta olup, davranışsal muhasebenin temellerinin atılmasına katkı sağlamıştır. Diğer taraftan Hofstede ve Kinard’ın (1970) “A strategy for behavioral accounting” başlıklı, davranışsal muhasebenin araştırma stratejilerini açıklayan çalışmaları da ABD’de bu alandaki akademik gelişmelerin temelini oluşturan çalışmalardandır.

Bilgi paylaşımı ve bilimsel etkileşimin yoğunluğunu belirlemek için kullanılabilecek analiz türlerinden biri olan ortak yazarlık analizi sonucunda davranışsal muhasebe alanında en çok ortak yayın yapan yazarlardan birinin Nur Fadrih Asyik olduğu tespit edilmiştir. Nur Fadrih Asyik, davranışsal muhasebe alanında, bireylerin psikolojik ve davranışsal durumlarının muhasebe kararları üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar yapmıştır. Çalışmalarında, muhasebe verilerinin yorumlanması, finansal kararlar ve performans değerlendirme gibi alanlarda daha bilinçli ve dengeli karar verme süreçlerini desteklemeyi amaçlamıştır. Asyik’in literatüre katkıları, muhasebe uygulamalarında karar vericilerin bilişsel önyargılarını ve psikolojik faktörlerin muhasebe sürecine nasıl etki ettiğini anlamaya yöneliktir.

Davranışsal muhasebe alanında zaman içinde hangi kavramların güncelliğini kaybettiğini, hangilerinin güncel hale geldiğini belirlemek için yapılan kavram birlikteliği analizinde, anahtar kelimelerin eş zamanlı geçiş sıklıkları

değerlendirilmiştir. Yapılan analizde bu alanında, önceleri yönetim muhasebesi, performans ölçümü, risk, davranışsal ekonomi gibi anahtar kelimelerin sıklıkla kullanıldığı, günümüzde ise sıklıkla sürdürülebilirlik, kalkınma, yapay zekâ, bilişim teknolojileri gibi anahtar kelimelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca incelenen çalışmalarda en sık kullanılan anahtar kelimenin “mental accounting” olduğu belirlenmiştir. İlk kez Richard Thaler tarafından kullanılan ve davranışsal ekonominin temel kavramlarından biri olarak kabul edilen “mental muhasebe”, finansal kararların mantıksal değil, duygusal ve psikolojik faktörlerle nasıl yönlendirildiğini açıklamaya çalışır. Davranışsal muhasebe çalışmalarında sıkça araştırılan bir konu olan “mental muhasebe”, bireylerin ve kurumların finansal hatalar yapma eğilimlerini, rasyonel olmayan karar verme süreçlerini ve bu kararların muhasebe süreçlerine nasıl yansıdığını incelemek için de kullanılır.

Yapılan atıf ağı analizine göre davranışsal muhasebe alanında en çok atıf alan çalışma Vasarhelyi ve diğerleri tarafından 2015 yılında kaleme alınan “Big data in accounting: An overview- Muhasebede büyük veri: Genel bir bakış” başlıklı çalışmadır. Büyük verinin muhasebe alanındaki etkilerinin ve potansiyel uygulamalarının araştırıldığı bu çalışmada, büyük veri teknolojilerinin muhasebe süreçlerinde ve denetim uygulamalarında nasıl devrim yaratabileceği tartışılarak, muhasebe dünyasında dijitalleşmenin gerekliliğine ve avantajlarına dikkat çekilmiştir. Büyük verinin etkin kullanımıyla muhasebe ve denetim süreçlerinin daha doğru, verimli ve şeffaf bir hale gelebileceği sonucuna ulaşan çalışmada, bu dönüşümün hızla gerçekleşebilmesi için muhasebe meslek mensuplarının, yeni beceriler kazanmaları gerektiği vurgulanmıştır. Muhasebe alanında büyük veri hem bireylerin davranışsal örüntülerini hem de finansal ve operasyonel süreçleri geniş veri setleri üzerinden analiz ederek karar destek sistemlerini güçlendiren etkin bir araç olarak kullanılmaktadır.

Davranışsal muhasebe alanındaki gelişmeleri ve eğilimleri detaylı bir şekilde ortaya koyan bu çalışmada özetle büyük veri, yapay zekâ ve sürdürülebilirlik gibi güncel kavramların alanı etkilediği; ülkelerden ABD’nin öncü çalışmalar yaptığı, yazarlardan ise Nur Fadjrih Asyik’in bu alanda en üretken yazarlardan biri olduğu belirlenmiştir. Psikolojik ve davranışsal faktörlerin muhasebe süreçlerine entegre edildiği bu çalışmalarda “mental muhasebe” kavramının öne çıktığı, büyük veri araştırmalarının alan üzerinde etkili olduğu gibi bulgulara ulaşılmıştır.

Özellikle “mental accounting” gibi bireylerin bilişsel önyargılarını ve karar alma süreçlerindeki psikolojik etkileri konu alan çalışmaların öne çıkması, davranışsal muhasebenin giderek daha mikro ve psikolojik temelli bir yaklaşıma evrildiğini ortaya koymaktadır.

Literatürde dikkat çeken önemli bir boşluk, davranışsal muhasebe çalışmalarının büyük bir kısmının birey ve grup düzeyinde yoğunlaşmasıdır. Örgütsel ve çevresel düzeyde yapılan analizlerin sınırlı kalması, bu alanda çok düzeyli modellemelerle desteklenmiş bütüncül yaklaşımların eksikliğine; çalışmaların büyük kısmının belirli coğrafi bölgelerde yoğunlaşması ise kültürel farklılıkların muhasebe davranışlarına etkisini inceleyen karşılaştırmalı çalışmalarda eksikliğe işaret etmektedir.

Elde edilen bulgular, davranışsal muhasebenin dijitalleşme, yapay zekâ, büyük veri ve sürdürülebilirlik gibi temalarla kesiştiğini göstermektedir. Bu durum, disiplinin teknolojik ve sosyal dönüşümleri de kapsayacak şekilde genişlediğini ortaya koymaktadır.

Elde edilen bulgular, davranışsal muhasebenin gelişimine ilişkin literatürdeki diğer birçok çalışmayla örtüşmektedir. Örneğin Vasarhelyi, Kogan ve Tuttle (2015), muhasebe mesleğinin dijitalleşmesinin sadece teknik değil, aynı zamanda davranışsal boyutları da dönüştürdüğünü ve bu bağlamda büyük verinin bireylerin karar kalıplarını analiz etmek için kullanılabileceğini vurgulamışlardır. Ayrıca bu çalışmada ulaşılan sonuçlar, Warren, Moffitt ve Byrnes (2015) tarafından yapılan araştırmayla da paralellik göstermektedir. Bahsi geçen çalışmada, muhasebe alanında büyük veri ve yapay zekâ uygulamalarının bireysel davranışları öngörmede ve hata eğilimlerini belirlemede devrim niteliğinde bir dönüşüm başlattığı ifade edilmiştir. Özellikle muhasebe bilgilerinin yorumlanması, finansal raporlama süreçlerinin şekillenmesi ve karar vericilerin rasyonel olmayan davranışlarının modellenmesi açısından veri odaklı davranışsal analizlerin öne çıktığı vurgulanmıştır. Benzer şekilde, Dilla, Janvrin ve Raschke (2010), muhasebe karar destek sistemlerinde davranışsal faktörlerin entegrasyonunun önemine dikkat çekmiş ve bilgi teknolojilerinin bu alandaki araştırmaları daha kapsayıcı hâle getirdiğini ortaya koymuştur. Tüm bu bulgularla birlikte, bu çalışmada da ifade edildiği üzere, literatürde dikkat çeken önemli bir boşluk, davranışsal muhasebe çalışmalarının hâlâ ağırlıklı olarak birey ve grup düzeyinde yoğunlaşmasıdır. Bu durum, Birnberg (2011) tarafından da vurgulanmıştır.

Çalışmada öne çıkan temalardan biri olan mental muhasebe, bireylerin parasal işlemleri objektif ekonomik kurallar yerine kişisel, duygusal ve bilişsel algı kalıplarına göre değerlendirdikleri süreci ifade etmektedir. Psikolojik temelli bu kavram, bireylerin finansal kararlarında rasyonellikten sapma eğilimlerini açıklamakta olup, bireylerin karar alma süreçlerini motivasyonları ve algıladıkları faydaya göre şekillendirdiklerini öne süren ‘Beklenti Teorisi’ ile

örtüşmektedir. Ayrıca çalışmada öne çıkan büyük veri ve yapay zekâ temaları, muhasebe sistemlerinin çevresel ve teknolojik koşullara bağlı olarak yeniden şekillendiğini göstermektedir. Bu durum, muhasebe uygulamalarının duruma özgü koşullara göre uyarlanması savunan 'Durumsallık Teorisi' ile ilişkilendirilebilir. Öte yandan, sürdürülebilirlik gibi makro düzeydeki temaların muhasebe literatüründe giderek daha fazla yer edinmesi, kurumların yalnızca hissedarlara değil, tüm paydaşlara karşı sorumluluk taşıması gerektiğini vurgulayan 'Paydaş Teorisi' ile uyum göstermektedir.

Çalışmanın bulgularından hareketle davranışsal muhasebe alanında gelecekte yapılabilecek; yapay zekâ tabanlı karar destek sistemlerinin, sürdürülebilirlik muhasebesinin, etik ikilemlerin ve dijitalleşmenin kurumların karar alma süreçlerindeki davranışsal boyutlarla etkileşimini konu alan çalışmaların hem mevcut literatürdeki boşlukları doldurabileceği hem de davranışsal muhasebeyi yeni teknolojik, çevresel ve toplumsal gelişmelerle daha fazla entegre edebileceği söylenebilir. Ayrıca gelecekte, kültürlerarası bilişsel önyargı farklılıklarının muhasebe süreçlerine etkisi de incelenebilir.

Sonuç olarak bu çalışmanın araştırmacılara davranışsal muhasebenin dinamik yapısını ve akademik gelişimini anlamak için bir bakış açısı kazandıracağı ve gelecekteki çalışmalar için yeni yönelimler sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Al-Okaily, M., Alkhwalid, A. F., Abdulmuhsin, A. A., Alqudah, H., & Al-Okaily, A. (2023). Cloud-based accounting information systems usage and its impact on Jordanian SMEs' performance: The post-COVID-19 perspective. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 21(1), 126-155.
- Aslantaş Ateş, B., Çivi, G., & Öz, M. (2016). Davranışsal muhasebe bağlamında muhasebe meslek mensuplarında duygusal zekâ. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(31), 24-55.
- Baker, H. K., Kumar, S., Goyal, N., & Gaur, V. (2019). How financial literacy and demographic variables relate to behavioral biases. *Managerial Finance*, 45(1), 124-146.
- Birnberg, J. G. & Shields, J. F. (1989). Three decades of behavioral accounting research. *Behavioral Research in Accounting*, 1, 23-74.
- Birnberg, J. G. (2011). A proposed framework for behavioral accounting research. *Behavioral Research in Accounting*, 23(1), 1-43.
- Brandon, D. M., Long, J. H., Loraas, T. M., Mueller-Phillips, J., & Vansant, B. (2014). Online instrument delivery and participant recruitment services: Emerging opportunities for behavioral accounting research. *Behavioral Research in Accounting*, 26(1), 1-23.
- Callon, M., Courtial, J. P., & Laville, F. (1991). Co-word analysis as a tool for describing the network of interactions between basic and technological research: The case of polymer chemistry. *Scientometrics*, 22(1), 155-205.
- Caplan, E. H. (1966). Behavioral assumptions of management accounting. *The Accounting Review*, 41(3), 496-509.
- Caplan, E. H. (1989). Behavioral accounting: A personal view. *Behavioral Research in Accounting*, 1, 109-123.
- Colville, I. (1981). Reconstructing "behavioural accounting". *Accounting, Organizations and Society*, 6(2), 119-132.
- De Bellis, N. (2009). *Bibliometrics and citation analysis: From the Science Citation Index to Cybermetrics*. Scarecrow Press.
- Deegan, C. M. (2019). Legitimacy theory: Despite its enduring popularity and contribution, time is right for a necessary makeover. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 32(8), 2307-2329.
- Dereköy, F. (2015). Kurumsal yönetim ve temel dinamikleri. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 31-51.
- Dilla, W., Janvrin, D. J., & Raschke, R. (2010). Interactive data visualization: New directions for accounting information systems research. *Journal of Information Systems*, 24(2), 1-37.
- Donaldson, T., & Preston, L. E. (1995). The stakeholder theory of the corporation: Concepts, evidence and implications. *Academy of Management Review*, 20(1), 65-91.
- Dwivedi, Y. K., Sharma, A., Rana, N. P., Giannakis, M., Goel, P., & Dutot, V. (2023). Evolution of artificial intelligence research in Technological Forecasting and Social Change: Research topics, trends, and future directions. *Technological Forecasting and Social Change*, 192, 1-17.
- Egghe, L. & Rousseau, R. (2002). Co-citation, bibliographic coupling and a characterization of lattice citation networks. *Scientometrics*, 55(3), 349-361.

- Ergüden, E., Dalkılıç, A. F., Kaya, C. T., & Sayar, A. Z. (2018). Finansal raporlama ve denetim uygulamaları kapsamında davranışsal muhasebe teorisine bakış. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20, 411-425.
- Freeman, R. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Pitman Publishing.
- Glänzel, W., & Schubert, A. (2005). *Analysing scientific networks through co-authorship*. In H. F. Moed, W. Glänzel, & U. Schmoch (Eds.), *Handbook of quantitative science and technology research* (pp. 257-276). Springer.
- Gönen, S., ve Rasgen, M. (2017). Davranışsal muhasebe alanını içeren araştırmalara yönelik literatür taraması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 189-198.
- Haji, A. A., Coram, P., & Troshani, I. (2022). Consequences of CSR reporting regulations worldwide: A review and research agenda. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 36(1), 177-208.
- Hellmann, A. (2016). The role of accounting in behavioral finance. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 9, 39-42.
- Hirshleifer, D., ve Teoh, S. H. (2003). Limited attention, information disclosure and financial reporting. *Journal of Accounting and Economics*, 36(1-3), 337-386.
- Hofstede, T. R. (1976). Behavioral accounting research: Pathologies, paradigms and prescriptions. *Accounting, Organizations and Society*, 1(1), 43-58.
- Hofstede, T. R., ve Kinard, J. C. (1970). A strategy for behavioral accounting research. *The Accounting Review*, 45(1), 38-54.
- Kayışyapar, İ. (2019). Davranışsal muhasebe çerçevesinde muhasebe meslek mensuplarında iş stresi Erzurum ilinde bir araştırma. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Erzurum Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kumar, S., Spais, G. S., Kumar, D. & Sureka, R. (2020). A bibliometric history of the Journal of Promotion Management (1992–2019). *Journal of Promotion Management*, 26(1), 97–120.
- Küçüközkan, Y. (2015). Liderlik ve motivasyon teorileri: Kuramsal bir çerçeve. *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 85-116.
- Leydesdorff, L., & Rafols, I. (2009). A global map of science based on the ISI subject categories. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 60(2), 348-362.
- Lucas, G. J., Knoben, J., & Meeus, M. T. (2018). Contradictory yet coherent? Inconsistency in performance feedback and R&D investment change. *Journal of Management*, 44(2), 658-681.
- Macintosh, N. B., & Daft, R. L. (1987). Management control systems and departmental interdependencies: An empirical study. *Accounting, Organizations and Society*, 12(1), 49-61.
- Marşap, B., & Gökten, P. O. (2016). Davranışsal muhasebe: Kuramsal yaklaşım. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 345-359.
- Özkan, M. (2013). Yönetim muhasebesi açısından sorumluluk muhasebesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 155-182.
- Simon, H. A. (1957). *Models of man: Social and rational; mathematical essays on rational human behavior in society setting*. Wiley.
- Usul, H. (2007). *Davranışsal muhasebe*. Asil Yayın Dağıtım.
- Vasarhelyi, M. A., Kogan, A., & Tuttle, B. M. (2015). Big data in accounting: An overview. *Accounting Horizons*, 29(2), 381-396.
- Warren, J. D., Moffitt, K. C., & Byrnes, P. (2015). How big data will change accounting. *Accounting Horizons*, 29(2), 397-407.
- West, A., & Wilkinson, B. (2024). What do we know about tax treaties and how can accounting research contribute? *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 54, 1-56.
- Yiğit, F. (2010). Bütçesel katılım ile iş tatmini arasındaki ilişkide rol belirsizliğinin ara değişken etkisi. (Yüksek Lisans Tezi), Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yücenurşen, M. (2022). *Davranışsal muhasebe çerçevesinde paydaş ve meşruiyet teorileri*. Kısa, M. (Ed.), Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler, Alanında Uluslararası Araştırmalar IV. (1. baskı, ss. 49- 63) Eğitim Yayınevi.
- Zitt, M., & Bassecoulard, E. (1994). Development of a method for detection and trend analysis of research fronts built by lexical or co-citation analysis. *Scientometrics*, 30(1), 333–351.